

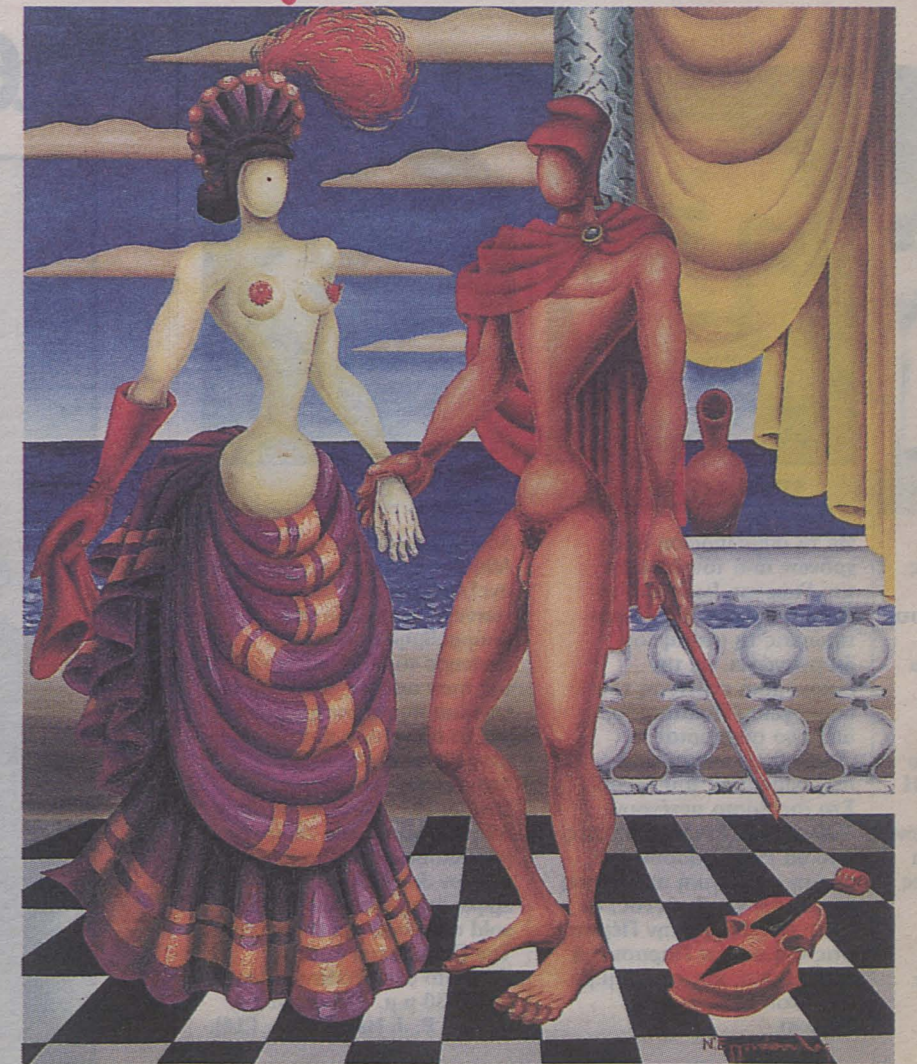
B 05.11.95

Ιάσων και Μήδεια, 1970, λάδι σε μουσαμά, 55X46 εκ.

Επιστροφή του Οδυσσέα, 1947, λάδι σε μουσαμά, 58X45 εκ.

Ορφέας και Ευρυδίκη, αχρονολόγητο, λάδι σε μουσαμά, 93X73 εκ.

Νίκος Εγγονόπουλος

«Είμαι ένας μαθητευόμενος της οδύνης!»

– Μου κάνει εντύπωση που όλα στον χώρο σας λειτουργούν υπέρ του χρώματος...

«Υπέρ της ζωής! Γιατί το χρώμα είναι η αγάπη προς τη ζωή, και μάλιστα στην πιο λυρική της εκδήλωση».

– Λυρική;
«Μα, αυτό είναι η ζωγραφική. Λυρική σύνθεση χρωματικών κηλίδων επί επιπέδου επιφανείας... Τουλάρχιστον στη δική μου ζωγραφική προσπάθειά να "αντιδρώ" στα φαινόμενα της ζωής, συνθέτοντας χρωματικές κηλίδες. Και επειδή είμαι έλληνας ζωγράφος, οι χρωματικές κηλίδες αυτές φέρνουν προς τις ελληνικές μορφές».

– Προφέρετε με ιδιαίτερο τρόπο τη λέξη Έλληνας. Και πριν από χρόνια είχατε δηλώσει «είμαι ο τελευταίος των Ελλήνων». Ετσι νιώθετε;
«Κατ' αρχήν δεν ήταν αυτή η δήλωσής μου. Είχα ερωτηθεί σχετικά και απάντησα πως "χρησιμοποίησα συχνά την καθαρεύουσα, ίσως διότι είμαι ο τελευταίος των Ελλήνων". Όμως, ο δημοσιογράφος, νομίζω ήταν ο κ. Λιδάκης, απομόνωσε τη φράση μου. Είχα στενοχωρηθεί, μου είχε φανεί κάπως αλαζονικό για να το έχω πει εγώ... γι' αυτό αποφεύγω τη συζήτηση με δημοσιογράφους... Τι θέλατε να ρωτήσετε».

– Για το «Έλληνας»...
«Κοιτάξτε, είμαι υπερήφανος που είμαι Έλληνας. Και είμαι μέγας θαυμαστής του Ελληνισμού!».

– Πώς το εννοείτε αυτό;
«Θαυμάζω την ανθρωπιά του Ελληνισμού! (παύση)... Ακούστε με, δύο είναι οι περιούσιες φυλές του κόσμου. Οι Εβραίοι και οι Έλληνες. Οι Εβραίοι έστρεψαν τα πάντα γύρω από τον Θεό. Και οι Έλληνες γύρω από τον άνθρωπο: ψυχή - καρδιά - πνεύμα - αίσθηση. Γι' αυτό τους κατεδίωξαν αυτούς τους δύο λαούς, τους εβραϊσάν...».

– Σας συγκινούν οι διωγμοί του Ελληνισμού;
«Δεν με συγκινούν, με παρηγορούν. Διότι παρά τους διωγμούς, παραμένει δημιουργικός. Παρ' όσα μας ταλαιπωρούν από αιώνων, χειρότερα δε από όλους οι Ευρωπαίοι. Αυτοί εν ψυχρό μας πετάξαν από τον τόπο μας, την Ιωνία, τον Πόντο, ξεριζώσαν τους

Έλληνες, τους Λαζούς... Αλλά εκείνοι επέζησαν και εδημιούργησαν. Ο πρόεδρος Καραμανλής είναι Λαζός. Το γνωρίζετε αυτό».

– Και γιατί οι Ευρωπαίοι επιδιώκουν τον αφανισμό των Ελλήνων;

«Γιατί η αλήθεια είναι στους Έλληνες! Την έφθασαν, από πολύ παλιά, οι μεγάλοι Έλληνες φιλόσοφοι, ο Ηράκλειτος, ο Εμπεδοκλής, οι Ελεάτες και, βεβαίως, ο Πυθαγόρας, όταν δεν υπήρχαν οι Ευρωπαίοι. Αργότερα, αυτή την αλήθεια οι Φράγκοι εθέλησαν να την αφομοιώσουν και προσπάθησαν. και ήρθαν οι Τουρκαλάδες και υποδούλωσαν τον Ελληνισμό και ξεκίνησαν τότε όλοι οι λόγιοι, πλην του Γεμιστού που δεν του ευάλιζε η φραγκιά, και τους εδίδαξαν. Είναι, βλέπετε, και το πάθος που έχει ο Έλληνας να διδάσκει, όρα και στον Μέγα Αλέξανδρο... Τέλος πάντων. Οι Φράγκοι, λοιπόν, οι κοκορόμυαλοι ισχυρίστηκαν πως δημιούργησαν την Αναγέννηση, με κάτι... Μαρσαλεβνίνους, όπως ο Λάσκαρης, ο Βησσαρίων και άλλοι τέτοιοι. Ακουσον, άκουσον, "Αναγέννηση". Ξαναγεννήθηκε τι, δηλαδή; Είναι να σου φεύγει το καφάσι. Η σκέψη γεννήθηκε μία φορά και ήταν η ελληνική σκέψη. Ο πολιτισμός της Αναγέννησης δεν οδήγησε σε ανάλογα επιτεύγματα. Πού εφτάσανε οι Ευρωπαίοι με την τύφλα τους; Χρησιμοποίησαν τη σκέψη και την επιστήμη για να αδειάσουν πάνω στη φύση πετρέλαια και ατομικές βόμβες. Μέχρι και τη ζωγραφική εμόλυναν και την έφτισαν να είναι δύο συγκλίνουσες γραμμές. Ένας Έλληνας, ο Ελ Γρεκο, τους έδειξε το χρώμα και τελικά κατέληξαν στην έγχρωμη φωτογραφία. Στη σκέψη, πάλι, πού έφθασαν; Στην ορθολογισμό και στα κομπιούτερς!».

– Είναι τόσο απελπιστική η περίπτωση των Ευρωπαίων, κύριε Εγγονόπουλε;
«Δεν είναι απελπιστική. Γιατί ακόμη και οι άχαροι οι Ευρωπαίοι, με τον Κάντιο, τους γερμανούς και άγγλους ρομαντικούς, τον Σολωμό, τον Μποντλέρ, τον Λοτρεαμόν, ζήτησαν να φθάσουν την αλήθεια. Και στη ζωγραφική οι ιμπερεσονιστές αναζήτησαν το χρώμα, τόσους αιώνες μετά

(η τελευταία συνέντευξη)

Του ΘΟΔΩΡΗ ΜΑΝΙΚΑ

«Νικόλαε Εγγονόπουλε, βράχε τραγύτατε του Ελμπασάν και πράσινη απαλή δαντέλλα του Βοσπόρου, σε χαιρετώ αλβανιστί, με το δεξί μου χέρι εμπρός εις την καρδιά και τη θερμή παλάμη μου απλωμένη παράλληλα στο οιονδήποτε χέμα που πατώ».

Ανδρέας Εμπερικόος

Την άνοιξη του 1981, χάρη στις καλές προσπάθειες της κ. Ελένης Εγγονόπουλου, είχα την ανέλπιστα, για έναν νεαρότατο δημοσιογράφο, ευκαιρία να με δεχθεί στο εργαστήριό του ο Νίκος Εγγονόπουλος για μια συνομιλία.

Ατυχείς συμπτώσεις, αλλά και τύχη αγαθή έφεραν έτσι τα πράγματα ώστε αυτή η τελευταία συνέντευξη να μη δημοσιευθεί ποτέ ως σήμερα. Τώρα, δέκα ακριβώς χρόνια απ' ότου ο μεστός λόγος του έπαψε να ηχεί, θυμάμαι ακόμη ξεκάθαρα πώς ξεκίνησε εκείνο το σπάνιο τετ-α-τετ με την προσωποποιημένη σοφία.

Ο άνθρωπος που με δέχθηκε φορούσε σανδάλια και μια γκρι-μπλε ρόμπα για τη δουλειά. Στο πρόσωπό του μόνιμα αποτυπώοντο το χαρακτηριστικό του μετώπου, πρόδιδο καλοσύνη αλλά και τη μοναξιά της γνώσης. Ήταν ενθαρρυντικός και φιλόξενος, σε έναν χώρο όπου κυριαρχούσαν τα έργα του και όπου η διάταξη και του πιο ασήμαντου αντικειμένου έδειχνε να υπηρετεί ένα και μόνο πράγμα: τη ζωγραφική του.

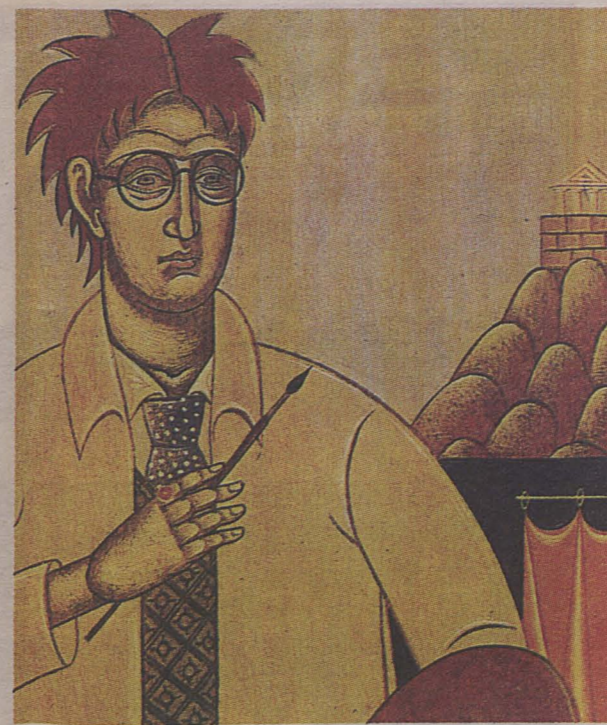
τους ταπεινούς ζωγράφους του Βυζαντίου. Και προχωρήσαμε και φτάσαμε στον υπερρεαλισμό...».

– Ο,τι θέμα και να διξέτε καταλήγετε στη ζωγραφική. Τελικά, νιώθετε περισσότερο ζωγράφος, ποιητής ή και τα δύο;

«Μέσα μου πρώτα είμαι ζωγράφος. Η ποίηση είναι για τις πιο δύσκολες ώρες... Όταν στοχάζομαι και σκαρώνω μέσα μου τραγούδια... Όμως η μεγάλη μου αγάπη από μικρό παιδί ήταν η ζωγραφική. Ως ζωγράφος ξεκίνησα. Και έχω λυπηθεί που εξαιτίας των πεποιθήσεων της οικογενείας μου, που καθόλου δεν υπηλπίοντο των καλλιτεχνών, δεν ξεκίνησα τις σπουδές μου στη ζωγραφική νωρίτερα. Διότι θα είχα προβλήματα με τους γονείς μου. (παύση) Ο Θεός να φυλάει από την αγάπη των γονέων!».

– Νομίζω πως, εκτός από την οικογένειά σας, πολλοί άλλοι δεν είδαν με καλό μάτι τις καλλιτεχνικές σας επιδόσεις. Μήπως και είναι όλα τόσο θετικά γύρω από τους Έλληνες;

«Οι βασανισμένοι οι Έλληνες, διότι πρόκειται περί λαού πολύ βασανισμένου, περισσότερο και από τους Αρμενίους – και ας λένε το αντίθετο οι γάλλοι προπαγανδιστές... –, οι βασανισμένοι Έλληνες, λοιπόν, πώς έχουμε την επαίτηση να ήταν ενήμεροι; Μετά από όσα είχαν περάσει, δεν ήταν δυνατόν να δέχονται αυτά τα πράγματα. Και, προσέξτε με, το λέω αυτό, που εμένα μου αλλάξανε τα φώτα! Όλη μου την καριέρα είχε την μουσικήν υπόκρουση ύβρεως... Ενώ νομίζω πως ήμουνα σεμνός... ήμεθα σεμνοί, ο Εμπερικός, εγώ... Το ξέρετε πως, παρ' ότι είμεθα φραίοι άνδρες, εφωτογραφίθημεν ελάχιστα; Παρ' ότι, λοιπόν, σεμνοί, μας κακομεταχειρίστηκαν, μας έθιξαν. Σε μια επιθεώρηση βγάλανε δύο καραφλόγες ("τα μαλλιά της κεφαλής μου είναι γεγονός τετελεσμέ-

Αυτοπροσωπογραφία, 1935. Τέμπρα σε ξύλο 65X51 εκ.

νον», είχε πει ο Εμπερικός), που έλεγαν ασυναρτησίες. Ο ένας λεγόταν... Μπιρμπιρικός και ο άλλος... Δισεγγονόπουλος!».

(γελώντας) – Και γιατί σας ενόχλησε τόσο πολύ;

«Μα λέγαμε διάφορες ανακριβείες! Εγώ, κύριε, δεν λέγομαι Δισεγγονόπουλος! Και ο Εμπερικός δεν ήταν ο Ζήτουλας που εμφανίζαν. Ο κύριος Εμπερικός δεν είχε ποτέ λάβει υπ' όψιν του τα χρήματα».

– Εσείς τι σχέσεις έχετε με τα χρήματα;

«Εγώ ήμουνα πτωχός και εδούλευα υπό κακές συνθήκες. Οι εργοδότες μου δεν χάριζαν κάστανά! Εδούλεψα συνέχεια, δεν υπήρξε ποτέ πλούσιος, αλλά και ποτέ δυστυχής».

– Πώς αντιμετώπιζαν τον καλλιτέχνη Εγγονόπουλο στους χώρους της δουλειάς σας;

«Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, κυρίως, όπου δίδαξα επί πολλά

έτη, ως επιμελητής και καθηγητής, κανείς δεν έδινε σημασία! Οχι μόνον αυτό, αλλά ήσαν και εχθρικοί. Γι' αυτούς ήμουνα ο "τρελός Εγγονόπουλος" και, ξέρετε, τον τρελό τον χτυπούν... Βέβαια, δεν θα μπορούσα να περιμένω αγωγή μπάτλερ από τους συναδέλφους μου, διότι, είπαμε και πριν, έχει περάσει πολλά αυτός ο τόπος. Τελικά, δικαιοθήκαμε και εκεί που κάποτε μας έπαιρναν πολύ στ' αστεία, μας παίρνουν τώρα πολύ στα σοβαρά! (παύση) Καπνίζετε».

(Ψευδομαι από ευγένεια, νομίζοντας πως δεν είναι καπνιστής) – Οχι, Εσείς;

«Κακώς, κακώς... Τα φίλτρα τσιγάρα είναι μία από τις μικρές απολαύσεις των ποιητών (ανάβει έναν «Ασσο» σκέτο)... Το γνώριζε και ο Λοτρεαμόν, που βέβαια καπνάλωσκε διάφορα πράγματα. Και τον λέμε τώρα τρελό! Ηρθε στα χέρια μου μία μετάφραση – και κάθισα και μετέφρασα η κυρία, και έγραφε κι από πάνω πως ο Λοτρεαμόν ήταν τρελός. Αυτό γίνεται συνέχεια στον τόπο μας. Μπακαλοειδείς εκδότες και μεταφραστές μεταφράζουν τα άγια των αγίων!».

– Αλήθεια, τι διαβάζετε αυτόν τον καιρό;

«Λαβαίνω τόσα βιβλία... Τώρα διαβάζω μια αντύπωση του αλεξανδρινού περιοδικού "Νέα Ζωή" με ένα εγκωμαστικό φυλλάδιο του Νιρβάνα για τον Παπαδιαμάντη και ένα διήγημα του παππού. Μου είναι ευχάριστο που διάβασα αυτά τα κείμενα του 1908, γιατί τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι ανθρωπάκοι γράφουν για τον Παπαδιαμάντη και τον λένε... ανθρωπάκο! Και μη χειρότερα! Χρειάζεται πάθος και λαγρό μυαλό για να γράψει κανείς για τον Παπαδιαμάντη».

– Τι είναι για σας ο Παπαδιαμάντης;

«Ο Παπαδιαμάντης, ένα βράδυ, επιστρέφοντας με το πλοίο, κοιτάζει από το φινιστρίνι, βλέπει τον ναό του Ποσειδώνος, κάνει τον σταυρό του και λέει: "Τικουλέ!". Α, προ ημερών, διάβασα και μια ιστορία του υπερρεαλισμού. Και θαύμασα πάλι τον Ανδρέα Εμπερικό. Σκεφτόμουν πως είναι ένας ακόμη κρίκος στην αλυσίδα

των Ελλήνων που ό,τι έκαναν ήταν τέλειο. Παπαδιαμάντης, Σολωμός, Παρθένης, Κορνάρος, Κόντογλου, Χορτάτζης, Εμπερικός... Ευτύχησα να γνωρίζω και να διδάσκωμαι από τρεις απ' αυτούς: τον Παρθένη, τον Κόντογλου και τον Εμπερικό...».

– Μιλάτε γι' αυτούς σαν να είναι ακόμη παρόντες.

«Σχετίζομαι με ανθρώπους που αγαπώ και δεν υπάρχουν, που δεν παραδέχομαι ότι έχουν πεθάνει. (παύση) Είμαι εναντίον του θανάτου...».

– Αυτό που μόλις είπατε είναι σπουδαίο μήθημα για τους πολύ νεότερους...

«Μην απατάσθε, δεν υπάρχουν νέοι. Υπάρχουν μερικοί που δημιουργούν προ της ώρας τους και μερικοί που αρνούνται ή που δεν δημιουργούν ποτέ. Το παν είναι, εσείς, οι βιολογικά νέοι, να αναγνωρίσετε τον εαυτό σας μέσα στην αλήθεια του αιώνος που είναι ο υπερρεαλισμός. Και είναι η αλήθεια του αιώνος, γιατί η ίδια η ζωή είναι ασυναρτητή».

– Και μέσα στην ασυναρτησία της ζωής ποια είναι η δική σας αλήθεια για τον Νίκο Εγγονόπουλο;

«Ότι πάντοτε υπήρξε ένας μαθητευόμενος της οδύνης! Είμαι ένας μαθητευόμενος της οδύνης!.. Και τώρα, με συγχωρέτε, αλλά είναι η ώρα του φαγητού και δεν θα 'θελα να περιμένει η κυρία Ελένη...».

Σηκώθηκα, μάζεψα τις σημειώσεις μου και ετοιμάστηκα να χαιρετήσω. Λίγο πριν με συνοδύει προς την έξοδο με πήρε ο λα μπρατσέτα προς την ανοιχτή μπαλκονόπορτα. Εδείξε προς το δάσος τον τηλεοπτικόν κεραυόν στις ταρατίσες πολυκατοικιών που έκρυβαν τη θέα και μου είπε:

«Τόσα χρόνια δάσκαλος στο Πολυτεχνείο και ιδού το ευχαριστώ των μαθητών μου!».

Εφυγα ήσυχος και δεν ξανασυναντήθηκα ποτέ. Και σήμερα, δέκα ακριβώς χρόνια από τότε που πήγε να συναντήσει τον Εμπερικό και τον Παπαδιαμάντη, και όποιον άλλον, έμμεσα στα συρτάρια μου και εκείνη η συνομιλία μας, χάρη και στη βοήθεια της γυναικάς και της κόρης του, βγαίνει για πρώτη φορά στο φως. Ως παρατηρητής άλλων, παρά ως ημυμνηστικός.

